

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

MEVLÂNA
ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ
SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ
2010
INSTITUTE OF RUMI STUDIES
دانشگاه سلجوق انستیتیوی تحقیقاتی مولانا

HZ. MEVLÂNA'NIN
VUSLAT
YILDÖNÜMÜ
ULUSLARARASI ANMA TÖRENLERİ

IV. ULUSLARARASI MEVLÂNA SEMPOZYUMU
IV. INTERNATIONAL MEVLANA SYMPOSIUM

HZ. MEVLÂNA
VE
İSLAM DÜNYASINDA KARDEŞLİK
HZ. MEVLANA
AND
THE BROTHERHOOD IN ISLAMIC WORLD

8-9 ARALIK 2017
DECEMBER 8-9, 2017

BİLDİRİLER
PAPERS

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUK UNIVERSITY

KONYA
TÜRKİYE / TURKEY

SÜ Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Yayınları

Yayın No: 13
Bildiriler Serisi: 5

**IV. ULUSLARARASI
MEVLÂNA SEMPOZYUMU**

**HZ. MEVLÂNA
VE
İSLAM DÜNYASINDA KARDEŞLİK**

08-09 Aralık 2017 Selçuk Üniversitesi / KONYA

ISBN 978-605-86510-5-0

- * Kitapta yer alan bildiri özetlerinin bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir.
- * Kitaptaki yer alan metinlerden kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.
- * Eser elektronik olarak www.mevlana.selcuk.edu.tr sitesinde de yayımlanmıştır.

EDİTÖR

Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU
Öğr. Gör. Dr. Selman KARADAĞ

Baskı Öncesi Hazırlık – Düzelti
Öğr. Gör. Dr. Selman KARADAĞ

KONYA / 2018 (I. BASKI)

Yayıncı Sertifika No: 26547
Matbaa Sertifika No: 15524

© Selçuk Üniversitesi

Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü
www.mevlana.selcuk.edu.tr
mevlana@selcuk.edu.tr

MEVLÂNA GÖRÜŞÜNDE “BARIŞ VE UZLAŞI” ANLAYIŞI

Ghadir GOLKARIAN (Kadir GÜLDİKEN)*

ÖZ

Mevlâna'nın düşünce ve görüş temellerinde, Barış ve Uzlaşının etkileri hem Mesnevi hem de Divan-i Kebir ve yahut Divan-i Şems'de yer almaktadır. Mevlâna, barış ve uzlaşmayı ele aldığı anda evrendeki bütün karşıtların arasındaki uzlaşmayı örnek göstererek aralarındaki uyum ve karşılıklı gereksinim gerçeğine dikkat çekiyor. Mevlâna bu yaklaşımla şu ibareyi açıklamaya çalışmaktadır: “Kâinatta monotonluk olmadığı gibi yaratılış da değişik karşıtlıklarla bütünleşmektedir. Ancak barış, karşıtların uyum ve birbiriyle uzlaşısı sayesinde sağlanabiliyor.”

Mevlâna bu bağlamda barışın sağlanması konusunu sadece insan yüceliğinin gerçekleşmesine dek sonuçlanacağını değil, daha ötesi, insan ile Rabb'in arasındaki barışında sağlanmasını vurgulamaktadır.

Mevlâna'ya göre dünyaüzzerinde karşıtlar arasındaki barış, mutlaka yaratılanların hayat sürdürmesi için en önemli ve kaçınılmaz bir gerçek olduğunu anlatmaya çalışıyor. Elbette bu arada karşıtlıkların doğuracağı yan etkileri de unutmamaktadır. Ona göre tüm karşıtlar uyumlu bir düzen sürecinde evreni dinamik kılmakla birlikte aralarındaki hareketliliği ve de ilerlemeyi de sağlamaktadır. Zaten bu gerçeği anlatmakla, olumsuz olayları bile hoşgörüyle izliyor ve onların arasındaki tezatlıkları bile barışın tecellisi olarak açıklamaya çalışıyor. Mevlâna, şu gerçeği anlatmaktadır: “âlem-i vahdet ve ulûhiyette artık karşıtlık sorunu yoktur. Orada eşitlik, ayrı olmak

* Prof. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı Başkanı.

niteliği bulunmaktadır. Her karşı sandığımız nesne, olay vs. aslında bizi yüceliğe götürecek harekettir. Bu hareketi kabullenmek bile zaten barışın ta kendisidir!”

Mevlâna görüşündeki irfan aslında soyut değil somut olarak anlatılmaktadır. O, irfan konusunu zaten toplumuri içinde takip ediyor. Bu bağlamda insanlar arasındaki tezat ve sınıflandırılmayı kınamadığı gibi bunları karşılıklı iş birliği ve yakınlaşmayı “bütünleşmek ilkesi” üzere barış faktörü olarak saymaktadır. İşte bu düşünce ile Mevlâna’nın tezattaki barış konusu bir entelektüel düşünce tarzı olarak kabul etmek mümkündür.

Bilindiği üzere Mevlâna’da üç mümtaz kişilik bulunmaktadır. Yani, yatay değil, boylam nitelikli kişilik bulunuyor. Başka bir deyişle; ilim ve irfan alanında onun kişiliği ancak 3 aşamalı olup; Hamlık, Olgunluk ve Yanmak ile anlam kazanmaktadır. Kendisi hayatı bir süreç olarak tanımlamakta ve yatay hareketle değil yukarıya ve yüceliğe doğru hareketle anlam kazandığını açıklamaktadır. Ham (çiğ) dönemi her olay hoşgörülmesi, zira tüm olaylar işte bilgisizlikten, eğitimsizlikte kaynaklanıyor. Fakat olgunlaşma aşamasına gelindiğinde her şey yerini bulur ve sonra ise Beka-Billah’tan fenafillah’a yönelik anlam kazanır. İşte karşıtlık çığlıktandır, uzlaşa ve barış ise olgunluktan. Sonuç olarak Allah aşkıyla yanıp tutuşmak ise onda mana kazanmaktır. Mevlâna, insan kemâlini bu ekseninde anlatıyor ve barışın sağlanmasını da ancak bu rotada olduğunu anlatıyor. Barış ile ilgili düzenli anlayış tarzını zaten babası, Burhaneddin Muhakkik-i Termezî ve Şems-i Tebrizî’den almıştır.

Sonuç olarak Mevlâna, barışın sağlanmasını ancak iş birliği, karşılıklı anlayış ve toleransta görüyor.

Anahtar kelimeler: Mevlâna, Barış, toplumsal sorunlar, evrensel barış.

ABSTRACT

THE CONCEPT OF "PEACE AND RECONCILIATION"
IN MEVLANA'S VIEW

Ghadir Golkarian (Kadir Güldiken)*

On the basis of Mevlâna's thoughts and opinions, the effects of Peace and Reconciliation are both in the Mathnawi, Divan-i Kebir and Divan-i Şems. When Mevlâna discusses peace and reconciliation, he draws attention to the fact that there is harmony and mutual need among them by exemplifying the consensus among all the opponents in the world. Mevlâna is trying to explain this expression with this approach: "There is no monotony in the universe, but creation is integrated with various oppositions. But peace can be achieved through harmony and reconciliation of opponents. "

Mevlâna emphasizes that the issue of securing peace in this context will not only result in the fulfillment of human glory but also in the peace between man and the Lord.

According to Mevlâna, the peace among the peoples of the world is trying to explain what is absolutely the most important and inevitable fact for the survival of the created. Of course, it does not forget the side effects that the oppositions will have. According to him, all the opponents, in the process of harmonizing the order, make the universe dynamic, as well as the movement and the progress between them. He is already watching the negative events with tolerance and trying to explain even the contradictions between them as a peaceful event. Mevlâna tells the truth: "There is no longer a question of opposition in the universe of wisdom and nobility. There equality, there is the quality to be the same. We object to each object, event etc. it is actually the movement that will lead us to glory. Even accepting this movement is already peaceful! "

Mevlâna's lore is not actually abstract but concrete. He is already following the issue of wisdom in society. In this context, as people can not

* Professor Dr., NEU, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature, Head of Department of Ancient Turkish Language.

condemn the contrast and classification between people, they regard mutual cooperation and rapprochement as a factor of peace for "the principle of unification". With this thought, it is possible to accept Mevlâna's conception of peace as an intellectual way of thinking.

As it is known, there are three distinguished persons in Mevlâna. I mean, it's not horizontal, it's a long-term personality. In other words; His personality in the field of science and lore is only in 3 phases; Hamming, Maturity and Yanmak. He describes himself as a life process and explains that he gains meaning not by horizontal movement but by upward and upward movement. Everything in the raw (raw) period should be tolerated, because all the events are caused by ignorance and lack of education. But when it comes to the stage of maturation, everything finds its place and then it becomes meaning for Beka-Billah to fenafillah. Here is the contrast, the reconciliation and peace is maturity. As a result, burning with love of Allah is the means to win. Mevlâna tells this essay about human kemal and explains that only peace can be achieved. His regular understanding about peace has already been taken from his father, Burhaneddin Muhakkik-i Termezi and Şems-i Tabrizi.

As a result, Mevlâna sees peace, but only cooperation, mutual understanding and tolerance.

Key words: Mevlâna, Peace, Social problems, universal peace

Ön Söz

Asrımız insanı her geçen gün bir önceki günden daha çok savaşlar, yıkıntılar, cinayetler ve mazlum insanların ölümüyle karşı karşıya kalıyor. Zaten birçok ekonomik, kültürel ve sosyal etkenler de durumu vahimleştiriyor. Artık her ülkede barış ve dostluk ortamının yaranmasıyla cihanda barışın sağlanabileceği inanç git gide artmaktadır. Dünya insanı yaşadığı acı terör olaylarından, dinsel ve ulusal tutuculuk unsurlarından, siyasi- ekonomik hırslardan oluşa gelen çekinilmez durum karşısından, günümüz toplumları her geçen gün daha da barışa ihtiyaç duyulacağını inanmaktadır. Aslında bu küresel talep inanmaktan ziyade zarurete dönüşmelidir bence.

Bilindiği gibi dünyada barışın sağlanması ancak toplumlarda barış ve insanseverliğin filizlenmesiyle gerçek bulabilir. Toplumlardaki eşitsizlik, refah seviyesinin düşük olması, işsizlik, öğretimin yarı sıra eğitimin

olmaması ve her şeyden önemlisi, etnik kökenli düşüncelerin var olduğu sürece, toplumlardaki gereksinim duyulan barış ve dostluğun müjdesini beklemek pek de mantılı olamaz.

Birleşmiş Milletlerin insan hakları bildirgesine bakıldığında milletler arası barışın ve karşılıklı uzlaşının sağlanması ancak insanları oldukları gibi kabullenmek, toplumların haklarını temin etmek ve karşılıklı anlayış ile saygı göstermekle mümkün olabilir. Tabi böyle bir durumun sağlanmasındaki dinamik motor ise eğitimidir. Eğitim ise kültürel çalışma, gayret ve iş birliğidir.

Takdir edilen konu, işte buradan hareketle sonuçlanabilir. Yani, kültürel alt yapı sağlınırsa toplumun ardından dünya barışı sağlanabilir. Bu gerçeğe baktığımızda, Mevlâna başta olmak üzere bütün insanlık uğruna düşünüp eğitsel eserler ortaya koymuş kişilerin üzerinde durmak en doğru yaklaşım sayılacaktır.

Giriş

Yüzyıllarca ve belki de tarih boyunca, tüm zamanların en sevilen mistik şairi Mevlâna Cemaleddin-i Rûmî yaşıyor olmuştur. Bunun bariz sırrını anlamak ancak onun dünya görüşü, ideolojik yaklaşımından anlamak pek mümkün sayılıyor. Sevgi, barış, inanç ve gerçek iyilik diliyle tüm kültürlerden insanlarla konuşuyor, Mevlâna. Bu olağanüstü insan, "Aşk, yaratılışın ve hayatın en önemli anlamıdır." diyerek, insanlığa önemli yaşam şifrelerini vermektedir. Bizzat kendisi zaman, mekân, ırk, din sınırlarını aştığı gibi bütün insanlığa ve toplumlara bile aynı olguyu anlatmaktadır.

İnsanlık tarihini, insanlık anlayışının var olmasıyla aynı görmek doğru tespit olmadığı gibi, İnsanlığın, insani tarihinin var olacağını söylemek de abartılı olmayacaktır tabiki. İnsanolgu insani özelliğini ancak barış, sevgi ve anlayış gibi ilkeleri izlemesiyle elde edebilmiş ve cennet ile cehennem arasındaki cezayla mükafatı algılayabilmiştir.

Mevlâna, görkemli, insancıl ve evrensel bir sanat, kültür ve zihniyet türünü yarattı. Onun mesajı insanlığa Tanrı'nın mesajı olarak: dostluk, umut, cömertlik, barış, güzellik; ve tek cümleyle: "Her haliyle sevgi ve mutluluk!" olmuştur. Nitekim şiirinde şöyle buyuyor

*Gel, gel, ne olursan ol yine gel,
İster kâfir, ister mecusi, İster putperest ol yine gel,
Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir,
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel*

بازآ بازآ هرآنچه هستی بازآ
 این در گه ما در گه نومیدی نیست
 پای ، لنگ و راه ، دور و تن ، ضعیف
 بنده من ، من خدایم سوز دل را ساز کن
 گر در از روی محبت کس برویت وانکرد
 دوزخی را من بهشتی می کنم با توبه ای
 گر بنالیدی و مستغفر شدی
 لیک استغفار هم در دست نیست
 گرکافر و گبر و بت پرستی بازآ
 صد بار اگر توبه شکستی بازآ
 آنقدر بار گناه خود گران کردن چرا؟
 هرچه می خواهد دل تنگت به من ابراز کن
 باز کردم در بیا و اخم خود را باز کن
 باز کردم در بیا و اخم خود را باز کن
 نور رفته از کرم ظاهر شدی
 ذوق توبه نقل هر سرمست نیست

Böylece, büyük şiirsel yeteneklerini sadece insan kalplerine dokunmak için değil, aynı zamanda insan ırkının en görkemli hedefine ulaştı. Mevlâna, İnsanları insan değerlerine daha da duyarlı olmak ve insanlığı ebedi kılmak amacıyla daima "Aşk ve Barış" üzerinde vurgu yaptı.

Mevlâna, insanlıktaki hayat, insanlığın özü, gerçek iman, kabul ve hoşgörüyle ilgili temel şeylerin öğrenmesini önerirken kendisinin bile büyük bir manevi öğretmen olmaktan çok sevgi ve barışın en önemli temsilcilerinden biri olarak gösteriyor. Mesnevisindeki aşk, barış, Beka-Billah'tan fenafillah rotasını anlatırken hep öğretici rolünü üstlenmekte ve İsa gibi kendini bile öğretmen olarak gösteriyor. Sanki İsa nefesi tekrarlanmaktadır. Belki de bundan dolayı bazı edebiyat ve şiir sanatını yorumlayan şahsiyetler Mevlâna'yı Hz. İsa nefesi olan kişi gibi yorumlamaktalar. Hem Doğu'da hem de Batı'da en sevilen şairlerden biridir, Mevlâna.

Ancak 18. yüzyılda Avrupa ve Amerika'da Mevlâna ve Tasavvuf hakkında çok az bilgi bulunmaktaydı, fakat Batılı bilim adamları Mevlâna'yı mistik şair olarak tanımladıktan sonra onun dünya çapında eşsiz şahsiyet, bütün toplumlar için manevi lider olduğunu ve önerdiği yolun dünya barışı için gerekli kıldığını önemseyip bu yönde katkılar sağladılar.

Peter H. Cunz, "Rumi Mevlâna'nın sözleri bugünkü katkılarına bakıldığında sanki okyanusa bir damla su götürmek gibidir. Obir şair ve mistikten çok daha fazlası olduğunu ispatlıyor. O, kutsal bir adamdır ve

ruhu, bugün bile takipçilerinin kalbini aydınlatmaktadır." diyor.¹

Mevlâna'nın ortaya koyduğu "Hakikatü'l mubarraz" ilkesi (felsefi yönden net, tartışmaya yer bırakmayan konu) o kadar cihan-şümül ve zaman şümül (her zaman ve tüm dünyaya işlemiş olan) niteliğini taşıyor ki, her yerde mesnevi ışığı insanın bencilik, cehalet, tutku karanlığından kurtulmasını sağlıyor. İşte bundan dolayı Mesnevi'sibütün onu tanımış olan ve olmayan kişiler tarafından benimseniyor.

Avusturyalı Oryantalist, Joseph Hammar, Türkçe, Arapça ve Farsçayı iyi bilen kişi Mevlâna'nın Divan-ı Kabir'den tanıdığını anlatır ve şöyle der: "'Mevlâna'yı Rumi, yüce ve ebedi varlığını Divan-i Kebir'de sağlamıştır. Mevlâna, yüksek spiritüel sevinç ve zevklerin kanatlarında bulundu. Diğer şairlerin (Hafız-ı Şîrâzi dahil) ulaşamadığı seviyelere yükseldi. Rumi sadece güneşi ve ayı değil, aynı zamanda zamanı, mekânı ve yaratılışı aşar."²

Söz etmek gereken bir başka isim de 19. yüzyılın ikinci yarısında hayatını kaybeden Friedrich Ruckert'tir. O bir sûfi idi ve en değerli Alman oryantalisti olarak kabul ediliyor. Zamanında Hammer bile ona tutkuyla yardım etti ve böylece Ruckert, Türkçe, Arapça ve Farsça öğrendi. Mesnevi'yi ve Divan-ı Kabir'i okuduktan sonra Rumi tarafından büyülendi ve kitaplarını Almancaya çevirdi. Daha sonra, Sa'di ve Hafız'ı çevirerek Şark şiirine olan sevgisini sürdürdü; Rumi Mevlâna bu şekilde Almanya'da bilinirdi. Hans Meinke düşüncesine göre, İlâhi Sevgi ile büyülenmiş olan Mevlâna, sadece Türkiye, İran ve Hindistan coğrafyasında tanınmış kişi değil, insan aleminin herhangi bir din ve dilde olursa olsun, gözdesidir. Zira onun dili ve gönlündeki aşk anlayışı insana huzur ve güven veriyor; insanları birbirine bağlıyor. İşte bundan dolayı barış ve karşılıklı özveriye öğretendir Mevlâna.

Rumi'yi seven ünlü bir oryantalist Almanya'da doğan Prof. Dr. Anne Marie Schimmel'dir; Mesneviden birçok konuyu işlemiş olan Schimmel, özellikle Mevlâna'da insan severlik, barış ve Tanrı aşkının tecellisi olan insan aşkını da vurguyla ele almaktadır.

İşte bu örnekler dikkate alındığında Mevlâna'nın birçok yönü anlaşılırken en çok üzerinde durulmuş olan ilkeler, özellikle "Aşk, Barış, Özveri, Eşitlik" konuları anlam kazanıyor.

¹ Cunz, Peter H., "Rumi and His Sufi Path of the Love", Suny Press, Albany, NY, (P. 92, 95)

² Chittick. William C., (1984), "The Sufi Path of Love, The Spiritual Teaching of Rumi", Suny Press, Albany, NY, P. 98

Mevlâna, gerek mesnevîde gerek Divan-i Kebir eserinde, barış ve uzlaşmayı anlatmak isterken evrende var olan çelişkilerin uyum ve uygun uyarlaması üzerindeki etkilerini ifade etmeye başlar. Bu bağlamda sadece insanların birbirleriyle değil, Tanrı'yla da kusursuz barış ve uzlaşma içinde olma zorunluluğunu en açıklayıcı örneklerle anlatır.

Evrendeki canlıların hayatta kalması için kontradiksiyon (ezdât) veya zıtlıkların var olmasının anlamını açıkça "Uzlaştırılma" olarak niteliyor ve işte tüm zıtların uyum sağlayacağı kanaatine vararak şart olduğu üzerinde duruyor. Tabii ki, karşıtların uzlaşma gerçeği, etkilerinin reddedilmesi anlamına gelmemektedir. Aksine tüm zıtlıklar, evren adına koordine bir sistemde hareket ediyor. Yüce katta birlik ve ulûhiyet evresi olduğundan dolayı tezatlığın anlamı kalmayıp tek renk ve tek ışık hâkimdir artık.

Mevlâna görüşündeki irfan aslında soyut değil somut olarak anlatılmaktadır. O, irfan konusunu zaten toplum içinde takip ediyor. İşte toplum sınıfları ile Mevlâna arasındaki yakın etkileşimin nedeni de burada bulunuyor. Bu bağlamda insanlar arasındaki tezat ve sınıflandırılmayı kınamadığı gibi bunları karşılıklı iş birliği ve yakınlaşmayı "bütünleşmek ilkesi" üzere barış faktörü olarak saymaktadır. İşte bu düşünce ile Mevlâna'nın tezatteki barış konusunu bir entelektüel düşünce tarzı olarak kabul etmek mümkündür.

Mevlâna, mükemmellik derecesine ulaşmak istemiş olan bireye üç ayrı aşamayı tamamlaması gerektiğini kabul edip söyler. Hamlık, Olgunluk ve Yanmak ile anlam kazanmaktadır. Kendisi hayatı bir süreç olarak tanımlamakta ve yatay hareketle değil yukarıya ve yüceliğe doğru hareketle anlam kazandığını açıklamaktadır. Ham (çiğ) dönemi her olay hoşgörülmesi, zira tüm olaylar işte bilgisizlikten, eğitimsizlikte kaynaklanıyor. Fakat olgunlaşma aşamasına gelindiğinde her şey yerini bulur ve sonra ise Beka-Billah'tan fenafillah derecesine yönelik anlam kazanır. İşte karşıtlık çiğliktendir, uzlaşma ve barış ise olgunluktan.

Sonuç olarak Allah aşkıyla yanıp tutuşmak ise onda mana kazanmaktır. Mevlâna, insan kemâlini bu eksende anlatıyor ve barışın sağlanmasını da ancak bu rotada olduğunu anlatıyor. Barış ile ilgili düzenli anlayış tarzını zaten babası, Burhaneddin Muhakkik-i Termezî ve Şems-i Tebrizî'den almıştır.

جنگ های خلق، بهر خوبی است برگ بی برگی، نشان طوبی است

دام راحت دایماً بی راحتی است خشم های خلق، بهر آشتی است

هر گله از شکر آگه می کند هر زدن، بهتر نوازش را بُود
مارگیر از بهر یاری مار جست جنگ ها می آشتی آرد درست^۲

İnsanlar arasındaki savaşlar bile iyilik içindir. Yaprağın olup olmadığı bile güzeldir. Rahatlığın tuzağı her daim rahatsızlıktadır. Halkın kızgınlığı ise barış içindir. Her bir sürü (ortaya çıkmış olan her şey) şükranlığı bildiriyor. Biri vurmuşsa, yakinen destek ve okşama anlamındadır. Yılan oynatan arkadaşı olmak amacıyla yılanı aradı. Yakinen savaşların sonu barıştır.

Mevlâna'nın görüşüne istinaden barış kavramını mistik düşünce açısından değerlendirebilecek olan insan, kesinlikle bütün olup bitenleri bir hikmet ürünü olarak görecektir; sonucunda ise isyan ve itiraz yerine şükranlık duygusuyla barış zeminlerini daha da etkin kılacaktır. Dolayısıyla, çileli ve sıkıntılı asrımızda barışı arıyorsak, işte bize en güzel olgu ve metot Mevlâna'nın barış ile ilgili görüşü.

Doğal olarak, mistik edebiyat, spesifik özelliklerinden dolayı farklı etnik gruplardan insanlar arasında daha duygusal bir bağ oluşturabilir. Çünkü bu, insan ile iyilik, insan ile evrim, insan ile Tanrı arasında bir köprüdür.

Eğer evrensel ahlakın temellerini "dürüstlük ve doğru konuşma", "özveri ve uzlaş", "kardeşlik ve şiddetten kaçınma", "eşitlik ve saygı" paydaları üzerinde olduğuna inanıyorsak, Mevlâna'nın mesnevisini okuduğumuzda asıl dersleri almış oluruz. Mevlâna bu konuları anlatırken barış ve birliğin anahtarının ancak bu yollarla sağlanacağını anlatmaktadır. Nitekim şöyle der:

از محبت تلخ ها شیرین شود	از محبت مس ها زرین شود
از محبت درد ها صافی شود	از محبت دردها شافی شود
از محبت خارها گل می شود	وز محبت سرکه ها مل می شود
از محبت نار نوری میشود	وز محبت دیو حوری می شود
از محبت سنگ روغن می شود	بی محبت موم آهن می شود

^۲Nicholson, Reynold A. (1990), "Mesnevi-yi manevi", 3. Defter, böl. 989-993, Amir Kabir Yayınevi, 11. Baskı, Tahrân, (S.326)

از محبت حزن شادی میشود ور محبت غول هادی می شود
از محبت نیش نوشی می شود وز محبت شیر موشی می شود
از محبت شاه بنده می شود از محبت مرده زنده می شود

"Bütün acılar ancak sevgiyle tatlı olur. Sevgiyle bakırlar altın olur. Sevgiyle acılar giderilir, dertler tedavi bulur. Sevgiyle dikenler, gül olur, sirkeler şarap olur. Yanar ateşi ışığa dönüştüren sevgi, devi periye dönüştürür. Sevgiyle taş bile yağ olur, fakat mum ise sevgisizlikten demir olur. Sevgiyle hüznün, sevince dönüşür; gulyabani ise yol gösteren olur. Sevgiyle sokma bile çekilir; nitekim aslan bile fareye dönüşür. Sevgiyle kral, kul olur; ölü ise dirilir."

Barış ve dostluk elçisi olan Mevlâna, mesnevi masallarında art arda insanlığı fikir birliği ve beraberliğe çağırıyor. Bununla birlikte, belirtildiği gibi, bazı öykülerin konuları farklı olsa bile ana tema yine de barış ve birlik üzeredir. Mevlâna, insanların arasında gerçekleşmiş olan her türlü tezatları, sıkıntıyı, geçimsizliği anacak bireylerin anlayış tarzındaki farklılıklara dayandırıyor. Yanlış anlaşılmalara, gerçekleri bireylerin kendi açısından değerlendirdiğini düşünerek toplumlarda ve dünyadaki bölünme, düşmanlık, tezatlar ve savaşların kaynağı olarak nitelemektedir.

از نظرگاه است ای مغز و جود اختلاف مؤمن و کبر و جهود

"Ey düşünür anlamalısın ki imanlı ile imansız ve Yahudi arasındaki ihtilafın asıl sebebi farklı düşünmektendir."⁴

Diğer yerlerde, düşmanlığın ortadan kaldırılmasını ancak Tanrı'nın buyruklarını dinlemek ve izlemekte biliyor:

کینه های کهنه شان از مصطفی معو شد در نور اسلام و صفا
در شکستند و تن واحد شدند چون فشردی شیرهی واحد شدند⁵

"Mustafa ve İslam ile bütün düşmanlıkları yok oldu. Bütün nefretler ortadan kaldırıldı ve tek vücut oldular. Öyle ki sıkıştırılmış şıra gibi birbirlerine tutundular."

⁴ Nicholson, Reynold A. (1990), "Mesnevi-yi manevi", 3. Defter, böl.48, Amir Kabir Yayınevi, 11. Baskı, Tahran, (S.343)

⁵Ibid, (2. Defter, 2714-2715)

Savaşlar, cinayetler, zulümler, eşitsizlik davranış ve düşmanlıkların kökü cehalettedir Mevlâna'ya göre. İnsanoğlu cehalet ve gafletle ne ettiğini, ne yapacağını dürüst algılamadığından dolayı birçok sorunlara neden olmaktadır. Düşünce bencilik etme fiziki bencilikten daha zararlıdır Mevlâna bakış açısında. İnsanlar ilk önce düşünce tarzında mütevazı olmalı ki diğer şeyler de de bu tevazu tecelli bulsun. Yaşadığımız asırda tüm savaşların ana kaynağı ya ırkçılık, ya mezhepçilik ya milliyetçilikte bulunuyor. İşte dünya barışını sağlamak için bu zincirlerden kurtulmak gerekir. Bu sıkıntılardan kurtulmak isteyen insan, her şeyden ve herkesten özgür olmalı ve kişisel menfaatlerinden uzak durarak başkalarıyla iletişim kurmalıdır. Bu kısıtlamalardan kurtulmanın en iyi yollarından biri, bize büyüklük ve geçiş ve fedakârlıklar öğreten mistisizmdir. Tasavvuf, dünyamızı kolaylaştırır ve başkaları ile ilgilenirken öncelikle Tanrı'nın rızasını göz önünde bulundurmamızı ve sonra da kendimiz hakkında düşünme gerekliliğini öğretir.

Sonuç

Söylendiği gibi, birçok düşmanlık ve savaşın kökenleri insanın cehaletinden kaynaklanmaktadır. Konularla ilgili yüzeysel anlayış, insanları her zaman birbirine karşı kılar. Mesneviyi dikkatli bir şekilde okuduğumuzda, o zaman Mevlâna'nın önümüzde tuttuğu ışığın aracılığıyla, doğru yolu bulabiliriz. Mevlâna'ya göre insanların elinde doğru yolu gösteren ışık olursa ve gözleri manayı görebilir ve algılayış tarzları olumlu olursa, o zaman dünyayı başka türlü algılamış olurlar. Ünlü "Karanlıkta Fil" hikâyesi ve her Hintlinin bakış açısı, işte Mevlâna düşüncesine tam bir örnek sayılıyor.

Mistik edebiyatta gönlü ferah tutmak, karanlıklardan arındırmak, kıskançlık ve kötümserlikten uzaklaştırmak gibi öğütler vurgulanmaktadır. Şairler ve yazarlar, bu düzeni insanlara mistik metinlerinde defalarca söylemişlerdir. Pürüzsüz ve temiz olan herhangi bir gönül, başkalarının güzelliklerini gönül aynasında yansıtır ve iyiliklerin dalgalarını algılayıp kendi içinde yansıtabilir. Gerçekten de eğer bütün kalpler bu şekilde olursa, sevgi, eşitlik ve kardeşlik dünyasına sahip olacağız.

Sonuç olarak Mevlâna mesnevisinde insanoğlunu çok yüce katlara taşımaktadır. Bu nedenle insanın değersiz tutkulara bağlanmasını anlamsız bilerek insanın kendisinden düşük değerli olan şeylere bağlanmamasını öneriyor. Böyle bir durumda hiçbir zaman değersiz şeyle uğruna savaşlar

olmaz tabi. Mevlâna, eserinin başlangıcında insanoğlunu "Ney" olarak benzetme yapar. Bu benzetmeyle, herhangi bir birey özünden uzak düşerse her şeyini kaybeder algısı üzerinde durur.

بشنو از نی چون حکایت می کند از جدایه‌ها شکایت می کند
از نیستان چون مرا به‌بریده اند در تفریم مرد و زن نالیده اند⁶

"Dinle neyden kim hikâyet itmede; Ayrılıklardan şikâyet itmede. Dir kamuşlıktan kopardılar beni; Nâlişim zâreyledi merd ü zeni."

İnsanoğlu özüne dönebilmek için dünyanın geri kalanından kurtulmaya çalışmalıdır. Böyle bir insanın yaşamı boyunca barışçıl ve herkese hürü yaşatan biri olabilecektir.

Sunulan, Mevlâna'nın barışçıl düşüncelerinin yalnızca küçük bir parçası olarak üzerinde duruldu. Şüphesiz, mesnevinin her sayfası saatlerce yorum ve açıklama yapmamızı gerektirir. Eğer evrendeki insanlık âlemi baştan sona bir önyargı olmadan mesneviyi bir kez daha okuyabilirse, dünyada barış ve kardeşlik mesajını kendileri yayacaklardır. Zira Mevlâna görüşü ve bıraktığı eser zaten başlı başına insan önünde ışıklara açılan bir penceredir.

⁶Nicholson, Reynold A. (1990), "Mesnevi-yi manevi", 1. Defter, böl.1, Amir Kabir Yayınevi, 11. Baskı, Tahran, (S.11)